

Kırkkışık Bedesteni'nin Yapı Kullanıcıları Bazında Kullanım Sonrasında Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Ruşen ERGÜN

Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Diyarbakır/Türkiye. ergun.rusen93@gmail.com

Doç. Dr. Hicran Hanım HALAÇ

Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Eskişehir/Türkiye. hhhalac@eskisehir.edu.tr

Özet

Çalışmada Kırkkışık Bedesteni'ne verilen el sanatları çarşısı işlevinin, kullanım sürecinde değerlendirilerek yapının sürdürülebilirliğine olan etkisinin tespiti ve bunun sonucunda daha sonraki dönemlerde tarihi yapılara yeni işlev önerecek olan araştırmacılara yardımcı olmak hedeflenmiştir. Özgün işlevini yerine getiremeyen Kırkkışık Bedesteni'ne verilen yeni işlevin yapı sürdürülebilirliğine etkisi, yapılan anket sonuçlarına dayalı olarak çevresel performans, işlevsel performans ve kültürel algı gibi kullanım sürecinde değerlendirme kriterleri kapsamında değerlendirilmiştir. Kullanıcılara yöneltilen açık uçlu ve "5'li likert tipi ölçek" soru/ifadelerinden oluşan ve değerlendirmeye alınan toplam 99 kişiden elde edilen anket sonuçları SPSS 22 programına aktarılıp "tanımlayıcı istatistik" ve "frekans analizleri" doğrultusunda değerlendirilmiştir. Anket sonuçları yapıya verilen yeni işlev, işlevsel ve teknik performans kriterlerine göre yapı sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra otopark sayısının yetersiz olması ve yaya-özel araç ulaşımının kötü olması yapı sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bunların aksine toplu taşıma duraklarının yapıya yakın olması yapı sürdürülebilirliğini olumlu yönde etkilemektedir. Yapı kültürel algı performans kriteri bağlamında incelenirken verilen işlevin halkın hafızasındaki tarihi özelliklerine zarar vermemesi olumlu yön olarak tespit edilmiştir. Yapılan çalışma sonucu, Kırkkışık Bedesteni'nin yakın çevresinin yeniden düzenlenmesi ve işlevde de değişikliklere gidilerek yapının kullanımının artırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca yapı tanıtımının artırılarak yerel halk ve turistlerin ilgi gösterdiği bir konuma ulaşması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Kullanım sürecinde değerlendirme, Kırkkışık Bedesteni, Tarsus

Evaluation of Kırkkışık Bedesten Post Occupancy Evaluation by Building Users

Abstract

In the study, it was aimed to determine the effect of the handicraft bazaar function given to Kırkkışık Bedesteni on the sustainability of the building by evaluating it in the usage process and as a result of this, helping the researchers who will offer new functions to the historical buildings in the following periods. The effect of the new function given to Kırkkışık Bedesteni, which could not fulfill its original function, on the sustainability of the building was evaluated within the scope of post occupancy evaluation such as environmental performance, functional performance and cultural perception based on the results of the survey. The results of the survey, which consisted of open-ended and "5 Likert type scale" questions / expressions directed to users and obtained from a total of 99 people who were evaluated, were transferred to the SPSS 22 program and evaluated in line with "descriptive statistics" and "frequency analysis". The survey results reveal that the new function, functional and technical performance criteria given to the building negatively affect the sustainability of the building. In addition, the insufficient number of parking lots and poor pedestrian-private vehicle transportation negatively affect the sustainability of the building. On the contrary, the proximity of public transportation stops to the building positively affects the sustainability of the building. While examining the building in the

context of cultural perception performance criterion, it has been determined that the function given does not harm the historical features in the memory of the people. As a result of the work carried out, it reveals the need to reorganize the immediate surroundings of the Kırkkaşık Bedesten and to increase the use of the building by making changes in the function. In addition, the publicity of the building should be increased and reach a position where local people and tourists show interest.

Keywords: Sustainability, Post occupancy evaluation, Kırkkaşık Bedesteni, Tarsus

1. GİRİŞ

Hasol (1979), Koruma kavramını, tarihsel veya sanatsal herhangi bir değer taşıyan doğal, yapay eser veya kentin herhangi bir parçasının yaşam süresini uzatmak amacıyla çeşitli önlemler almak şeklinde tanımlamıştır (Hasol, 1979). Bu değerlere sahip olan yapılar Rönesans'tan önce genellikle tekil olarak korunurken Rönesans'tan sonra ise yapı ve çevresi beraber korunmaya başlanmıştır (Özbay, 1988).

Tarihi yapıların korunması üstlerinde geçmişin izlerini taşımaları ve bu izlerin vasıtasıyla toplumların geçmişlerinden kopmalarına engel olmalarının yanı sıra buldukları bölgelere kimlik kazandırmalarından dolayı önemlidir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda önemli olanın yapının işlevinin korunması değil kendisinin korunması gerekliliği açık bir şekilde görülmektedir (Yaldız ve Asatekin, 2016). Günümüzde gerçek işlevini kaybetmiş olup yeniden işlevlendirilen tarihi yapı türlerinden biri de geleneksel bir Türk yapısı olan bedestenlerdir.

Bedesten yapıları Selçukluların ilk, Osmanlıların son dönemlerinde ortaya çıkmış olup başlarda ahşap malzemeden inşa edilirken, daha sonraki dönemlerde ise kagir malzemeden inşa edilmeye başlanmıştır (İnan, 1996). Dayanıklı kagir malzemeden inşa edilmeye başlanan bu yapılar, malların fiyatlarının belirlendiği, vergilendirmelerin yapıldığı, değerli eşyaların saklandığı yerler olarak kullanılmıştır (Cezar, 1995). Bedestenlerin daha sağlam ve güvenli olarak inşa edilmesi, önemli işlevleri icra etmesi ve etrafına dükkân, çarşı, han gibi yapıların yapılmasıyla Türk çarşılarının merkezi konumuna gelmiştir (Eyice, 1992; İnalçık, 1980).

Bu çalışmada Ramazanoğulları Beyliği tarafından 1579 yılında Tarsus'ta inşa edilen Kırkkaşık Bedesteni'ne verilen el sanatları çarşısı işlevinin yapı sürdürülebilirliğine etkisi araştırılmaktadır. Bu etkinin tespit edilebilmesi için yapı kullanım sürecinde değerlendirme kriterleri bazında incelemeler yapılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda verilen işlevin yapı ömrüne olumlu ve olumsuz etkileri tespit edilmiş ve bu bağlamda çeşitli öneriler sunulmuştur.

Kırkkaşık Bedesteni'nin kullanım sürecinde değerlendirme kriterleri bağlamında incelemesi yapılırken yapının 99 kullanıcıya yönelik 6 bölüm, toplam 45 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Anketin birinci bölümünde kullanıcıların "*demografik özellikler*"inin tespit edildiği sorular mevcutken, 2. bölümde katılımcıların "yapı kullanım amacı"nın tespit edildiği ifadeler bulunmaktadır. Anketin 3. bölümünde "*yapı ulaşım şeklinin tespiti*", "*yapı kentsel odak noktası durumu*"nın tespiti ve "*yapının kentsel mekân oluşumuna katkısının*" tespit edildiği 3 alt başlıktan oluşan yapı "*çevresel performansının*" belirlendiği ifadeler mevcuttur. Anketin 4. bölümünde yapının "*işlevsel performansının*", 5. bölümde "*teknik performansının*" ve 6. bölümde ise "*kültürel algı performansının*" tespit edildiği ifadeler mevcuttur. Yapının kullanıcılarına yönelik oluşturulan ankette "*hayır*", "*nadiren*", "*bazen*", "*sıklıkla*", "*evet*" ve "*kesinlikle katılmıyorum*", "*katılmıyorum*", "*kısmen katılıyorum*", "*katılıyorum*", "*kesinlikle katılıyorum*" şeklinde 5'li likert tipi ölçekler hazırlanmış olup Tablo 1 (Aydın ve Uysal, 2009'den uyarlanmıştır)'de görüldüğü şekilde değerler verilerek SPSS 22 programında analiz edilmiştir.

Tablo 1. 5'li likert tipi ölçek için puan aralığı (Aydın ve Uysal, 2009'dan uyarlanmıştır)

Ağırlık	Seçenekler	Sınır		
5	Evet	Kesinlikle Katılıyorum	Çok İyi	4.21-5.00
4	Sıklıkla	Katılıyorum	İyi	3.41-4.20
3	Bazen	Kısmen Katılıyorum	Orta	2.61-3.40
2	Nadiren	Katılmıyorum	Kötü	1.81-2.60
1	Hayır	Kesinlikle Katılmıyorum	Çok Kötü	1.00-1.80

Kullanıcılara yöneltilen anket soru ve ifadelerine verilen cevaplar Tablo 1'de görülen sınır seviyelerine göre değerlendirilmektedir. İncelenen kriterin değeri 3.40 ve üzerinde ise olumlu 3.40 ve altında ise olumsuz olarak değerlendirilmiştir (Aydın ve Uysal, 2009).

Katılımcılara yöneltilen anket sorularının iç tutarlılığının tespit edilmesi amacıyla her bölümün "*Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı*" belirlenmiş olup tamamının 0.7 ve üzeri oranda olması kabul edilebilir olduğunu göstermektedir (Eymen, 2007). (Bkz. Tablo 2)

Tablo 2. Cronbach's alpha güvenilirlik katsayısı düzeyleri (Karakas, 2019'dan uyarlanmıştır)

Cronbach's Alpha	Güvenirlik
$a \geq 0.9$	Mükemmel
$0.9 > a \geq 0.8$	İyi
$0.8 > a \geq 0.7$	Kabul Edilebilir
$0.7 > a \geq 0.6$	Şüpheli
$0.6 > a \geq 0.5$	Kötü
$0.5 > a$	Kabul Edilemez

2.ÇALIŞMA ALANI

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Kırkkasık Bedesteni günümüzde Mersin'in bir ilçesi olan Tarsus'ta bulunmaktadır. Tarsus doğudan Adana, kuzeyden Pozantı ve güneyden Akdeniz ile sınırlanmış olan bir ilçe olup Mersin merkezin doğusuna konumlanmıştır (Bkz. Şekil 1)

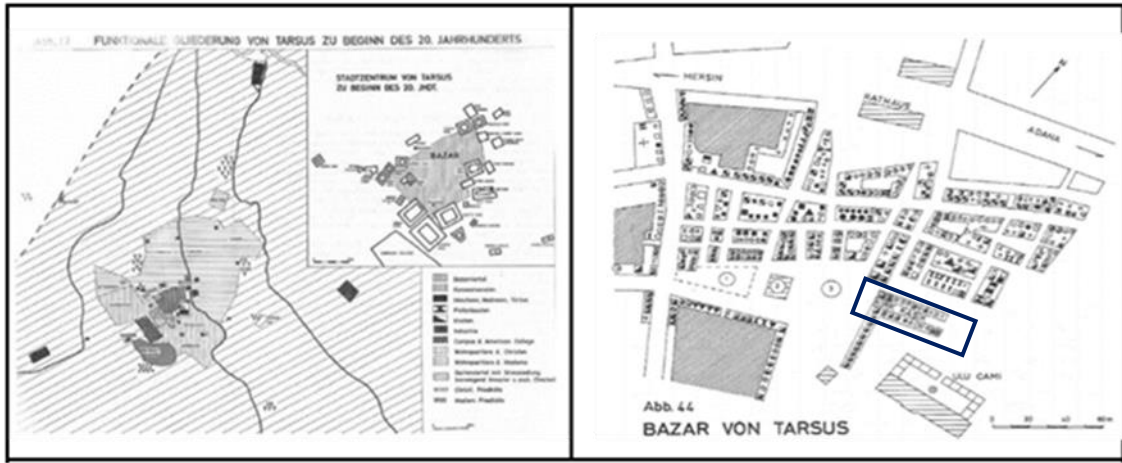
Şekil 1 Mersin/Tarsus'un konumu
(URL-1'den derlenmiştir)

Yunanlı tarihçi Herodot, Tarsus bölgesinin Hz. Nuh'un oğullarından biri olan Teraş tarafından kurulduğunu ismini de kurucusundan aldığını belirtmektedir (Akgündüz, Baş, Kaşıkçı, Tekin, 1993). Tarsus, Berdan Çayı'nın getirmiş olduğu alüvyonların birikmesi sonucu oluşan bir bölge olduğu için oldukça verimli topraklara sahipti. Bu durum Tarsus'un zengin bir bölge olmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra bir iç liman şeklinde olan Rhegma

Gölü ve eski dönemlerin en önemli ticaret yollarından biri olan Gülek Geçidi'nin bu topraklarda bulunması Tarsus'un önemli bir ticaret kenti olmasını sağlamaktadır (Akgündüz vd., 1993). Osmanlı döneminde Tarsus gibi önemli ticaret kentlerinin en önemli yapısı olarak bedestenler görülürdü. Bu kentin bedesteni ise Kırkkaşık Bedesteni'dir (Çelebi, 2015)

Bedesten olarak inşa edilen bu yapı 1961 yılına kadar imarethane ve medrese farklı işlevlerde de kullanılmıştır. Yapı 1961-2004 yılları arasında kapalı çarşı olarak kullanılmışsa da 2004 yılında Tarsus Belediyesi'nin yapmış olduğu restorasyon sonucunda el sanatları çarşısı işlevi verilmiştir (Torun, 2014).

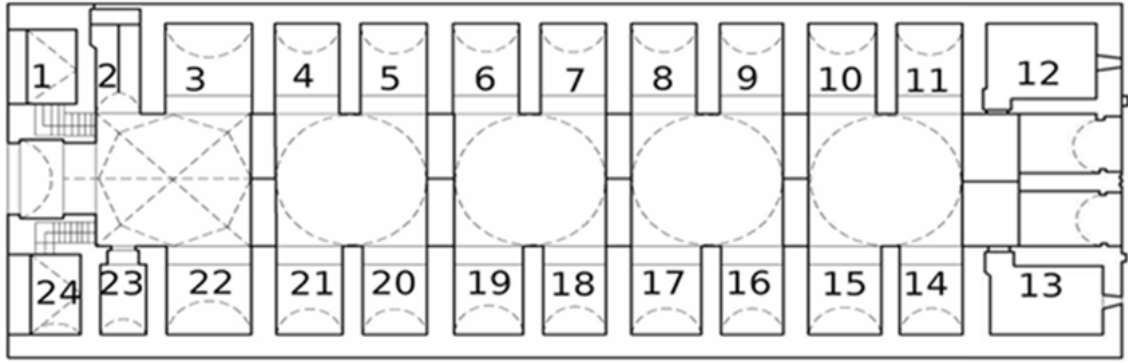
Kırkkaşık Bedesteni Tarsus'un tarihi ticaret merkezi sınırları içerisinde bulunup (Bkz. Şekil 2) 1485 yılında Tarsus'ta hakimiyet kurmuş olan Ramazanoğulları'nın 1579 yılında inşa ettiği bir yapıdır (Adıbelli ve Durgun, 2007; Zoroğlu, 1995).

Şekil 2 19. Yüzyılın sonunda Tarsus ticaret merkezi sınırı (Rother, 1971)

Kırkkaşık Bedesteninin günümüzde, güneybatısında Bilal-i Habeşi Mescidi, güneydoğusunda Ulu Camii ve Saat Kulesi, kuzeydoğusunda ise Yeni Hamam ve Kubat Paşa Medresesi bulunmakta ise de inşa edildiği dönemlerde çevresinde Gön Han, Hindi Han gibi hanlar, kasaplar çarşısı gibi çarşılar ve birçok dükkân mevcuttu (Bilgili, 1994). Yapı Şehitkerim Mahallesi, 3433. Sokak 679 ada, 12 parselde bulunmaktadır (Tarsus Belediyesi, 2020).

Kırkkaşık Bedesteni 40.40x14.10 metre ölçülerinde doğu-batı yönlü uzanan dikdörtgen planlı bir yapı olup kagir olarak inşa edilmiştir. Yapının iç bölümünde 5.5 m. genişliğinde bir koridor bulunmakta olup dükkanlar bu koridorun etrafında karşılıklı olarak sıralanmıştır. Yapının iç bölümünde normalde 22 adet dükkân mevcuttur. Ancak anahtar planda 14 numara ile gösterilen mekân Ulu Cami'ye açılan bir hol iken günümüzde dükkân olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra anahtar planda 2 numara ile gösterilen mekân yapının kuzey cephesinden dışarı açılan bir hol iken çeşitli zamanlarda bu mekân da dükkân olarak kullanılmıştır. Yapının içindeki tüm mekanlar koridora açılırken sadece anahtar planda 1 ve 24 numara ile gösterilen mekanlar yapının dışına açılmaktadır (Bkz. Şekil 3).

Şekil 3 Kırkkâşık Bedesteni anahtar planı (Zoroğlu, 1995'den uyarlanmıştır)

Yapının eski fotoğraflarından anlaşıldığı üzere sadece batı cephesinde 1 adet ana kapı mevcut iken 1960'lı yıllarda geçirmiş olduğu onarım sonucunda doğu bölümüne de 2 adet ana giriş kapısı açılmıştır (Bkz. Şekil 4).

Şekil 4 Kırkkâşık Bedesteni giriş kapıları(Görsel A: Hikmet Öz Arşivi)

Kırkkâşık Bedesteni genel olarak tek katlı iken sadece anahtar planda 1 ve 24 numara ile gösterilen mekanların üzerinde birer adet hücre yapısı mevcut olup bu bölüm 2 katlıdır. Yapıdaki dükkanların üzeri teras çatı iken koridorun üzerinde toplam 5 adet kubbe mevcut olup ortadaki kubbe de ise ışıklık bulunmaktadır. Bunun yanı sıra üst kattaki hücrelerin üzeri de 2 adet kubbe ile kapatılmıştır. Yapının tamamı kesme taştan yapılmışken sadece hücre duvarları ve kubbeler tuğladan inşa edilmiştir. Yapı koridorunun üzerinde kesme taştan yapılmış olan 5 adet sivri kemerden pandantiflerle kubbelere geçiş yapılmakta olup dükkanların tavanları ise beşik tonoz olarak inşa edilmiştir. Yapının döşemesi beton kaplanmış olup bazı kullanıcıların kendi mekanlarını ahşap olarak kapladıkları da tespit edilmiştir (Bkz. Şekil 5)

Şekil 5 Kırkkasik Bedesteni görselleri(Çatı görseli-URL 2)

Kırkkasik Bedesteni Sürdürülebilirliğinin Kullanım Sürecinde Değerlendirme Kriterleri Bağlamında İncelenmesi

Bina performans değerlendirme: binanın kalitesini yükseltmek amacıyla, yaşam döngüsündeki her evrede müdahale etme kararlarını almakta yardımcı olan bir kavram olup Preiser ve Schram tarafından oluşturulmuştur (Preiser ve Schramm, 2005'ten aktaran Wahab, Kamaruzzaman ve Khalil, 2016). Bazı araştırmacılar bina performans analiz değerlendirmesi yaparken çeşitli kriterleri göz önünde bulundurarak değerlendirme yapmıştır (Bkz. Tablo 3)

Tablo 3 Bazı araştırmacıların belirledikleri performans analiz kriterleri (Yaldız, 2013'den uyarlanmıştır)

Araştırmacı	Performans Kategorileri
(Preiser ve Schramm, 2005)	Teknik Performans Boyutu
	İşlevsel Performans Boyutu
	Çevresel Performans Boyutu
	Ekonomik Performans Boyutu
	Fonksiyonel Performans Boyutu
(Lützkendorf vd., 2005)	Teknik Performans Boyutu
	Finansal Performans Boyutu
	Çevresel Performans Boyutu
	Süreç Performans Boyutu
Keith (1996)	Teknik Performans Boyutu
	Çevresel Performans Boyutu
	Süreç Performans Boyutu

Bu çalışmada Kırkkasik Bedesteni'nin sürdürülebilirliği, çevresel performans, işlevsel performans, teknik performans ve kültürel algı performans analizleri halk ile yapılan anketler sonunda yapılacak olup koruma ölçütleri bağlamında değerlendirilecektir.

Katılımcıların demografik yapısının tespiti

Anket katılımcılarının % 57.57'sinin erkek %43.43'ünün ise kadın olduğu belirlenmiş olup sayıların birbirine yakın olması kullanıcıların cinsiyet bazında ayırt edici bir unsur olmadığı değerlendirilmiştir. Katılımcıların %49.49'luk oranına denk gelen 49

tanisinin 26-40 yaş aralığında olması kullanıcıların genel anlamda genç olarak tabir edilebilen yaşta oldukları değerlendirilmesi yapılabilmektedir.

Yapı kullanıcılarının %30'luk oranı ilkokul, %33'lük oranı lise ve %34.30'luk oranının üniversite mezunu olmasının aksine %2'lik oranla en az yüksek lisans veya doktora mezunu oldukları belirlenmiştir. Bu durum farklı eğitim düzeyindeki insanların yapıyı kullandıklarını göstermektedir (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4 Katılımcıların demografik yapı dağılım analizi

Cinsiyet Dağılı	Sayı	Yüzde
Kadın	43	%43.43
Erkek	56	%57.57
Toplam Katılımcı Sayısı	99	100%
Yaş Dağılımı	Sayı	Yüzde
18-25	31	%31.31
26-40	49	%49.49
41-65	17	%17.17
65 ve üzeri	2	%2.02
Toplam Katılımcı Sayısı	99	100%
Eğitim Düzeyi Dağılımı	Sayı	Yüzde
İlkokul	30	%30.00
Lise	33	%33.00
Üniversite	34	%34.30
Y.L.-Doktora	2	%2.00
Toplam Katılımcı Sayısı	99	100%

Çevresel performans analiz ve değerlendirmesi

Lutzkendorf vd. (2005) bir yapının çevresel performans kriterini yapı ve bulunduğu çevre arasındaki etkileşimin durumu olarak açıklamaktadır (Lutzkendorf vd., 2005). Wilkinson ve Reed (2009) bu etkileşimi, yapı ve çevre ulaşımı, yapının bulunduğu çevre ve bağlam şartlarında incelemektedir (Wilkinson ve Reed, 2009). Yıldız ve Asatekin (2016) ise yapının bulunduğu doğal ve yapay çevre ile olan etkileşimi, geçmişiyile olan bağı ve erişilebilirlik kriterleri üzerinden incelemiştir (Yıldız ve Asatekin, 2016). Bu çalışmanın konusunu oluşturan Kırkkaşık Bedesteni'nin çevresel boyutta incelemesi yapılırken yapının ulaşımı, kentsel odak noktası olma durumu ve kentsel mekân oluşumuna katkısı incelenecektir (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5 Çevresel performans analizinde incelenecek kriterler

Çevresel Performans Analiz Kriterleri	
Ulaşım	Yaya ve taşıt ulaşımı
	Otopark sayısı
	Toplu taşıma durakları
Kentsel Odak Noktası	Yapı sembol değeri
	Yapı kültür değeri
Kentsel Mekân Oluşumu	Modern ve tarihi yapıyla çevreyle uyum
	Peyzaj alanları bağlantısı

Yapıya ulaşılabilirlik; yaya ve taşıt ulaşımı, otopark sayısı ve toplu taşıma duraklarının durumu gibi kriterler incelenerek tespit edilecektir. Yapının kentsel odak noktası olma durumunun tespit edilmesi için sembol ve kültür değerleri tespit edilecek olup yapının kentsel mekân oluşumuna katkısının tespitinde ise modern ve tarihi yapıyla çevre ile uyum ve peyzaj alanlarıyla bağlantısı incelenip değerlendirilecektir.

Çevresel boyutta inceleme ulaşım kriteri üzerinden yapılırken katılımcıların 3.40 ortalamaya yapıya yakın durak olma durumunu olumlu olarak değerlendirmektedir. Yapıya yaya olarak ulaşım durumunun $\bar{x} < 3.40$ ortalamaya sahip olması bu ulaşım türünün kötü durumda olduğunu göstermektedir. "Özel araçlarla ulaşım da park sorunu var mı?" sorusuna verilen cevapların 3.84 ortalamaya sahip olması ve "yapı çevresinde otopark sayısı yeterli mi?" sorusuna verilen cevapların 1.79 ortalama kalması durumları birbirlerini destekler nitelikte olup yapıya özel araçla ulaşımın problemleri bir yön olduğu değerlendirilmiştir (Bkz. Tablo 6).

Tablo 6 Yapı ulaşım durumunun tespiti

Kriter	Anket Soruları	\bar{x}	S
Ulaşım	Toplu Taşımada Yapıya Yakın Durak Var Mı?	3.40	1.65
	Özel Araçla Ulaşım da Park Sorunu Var Mı?	3.84	1.34
	Yaya Yolu Ulaşım da Yaya Yolları Yeterli Mi?	2.66	1.65
	Yapı Çevresindeki Otopark Sayısı Yeterli Mi?	1.79	1.31

Yapının çevresel boyutta incelenmesi, yapının kentin odak noktası olma kriteri üzerinden yapılırken katılımcıların bu kriter altındaki tüm ifadelerine verdikleri cevapların ortalama değerlerinin $\bar{x} < 3.40$ olması yapının halk tarafından bir kentsel odak noktası olarak görülmediği durumu ortaya çıkarmaktadır (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7 Yapı kentsel odak noktası olma durumunun tespiti

Kriter	Anket İfadeleri	\bar{x}	S
Kentsel Odak	Yapıyı Yer Tarif Etmede Kullanıyorum	2.38	1.33
	Yapıyı Buluşma Noktası Olarak Kullanıyorum	2.14	1.28
	Yapıyı Kentin Tanıtımında Kullanıyorum	2.62	1.42

Yapının çevresel boyutta incelenmesi, yapının kentsel mekan oluşumuna etkisi kriteri üzerinden yapılırken "Yapı çevresine yapılan ziyaretler yapı ziyaretçi sayısını artırır" ifadesine verilen cevapların ortalamasının $\bar{x} = 3.92$ gibi yüksek bir ortalamaya sahip olmasına rağmen diğer tüm ifadelerine verilen cevapların ortalamalarının $\bar{x} < 3.40$ olması yapının yakın çevresiyle bir kentsel mekan oluşturmadığını göstermektedir (Bkz. Tablo 8).

Tablo 8 Yapının kentsel mekan oluşumuna etkisinin tespiti

Kriter	Anket İfadeleri	\bar{x}	S
Kentsel Mekân Oluşumuna Etkisi	Yapının Konumu Yapının Kullanımını Olumlu Etkilemektedir	3.21	1.09
	Yapının Önündeki Meydan Yapının Kullanımını Artırır	3.34	1.23
	Yapının Yakın Çevresiyle Uyumu Vardır	2.95	1.22
	Yapı Çevresine Yapılan Ziyaretler Yapı Ziyaretçi Sayısını Artırır	3.92	1.15
	Yapının Batı Cephesindeki Lokantalar Yapı Ziyaretçi Sayısını Artırır	2.49	1.42
	Yapı Çevresindeki Binalar Yapının Görünme Açısını Düşürmektedir	3.89	1.11
	Yapının Restorasyonu Sonrası Peyzaj Alanlarıyla Olan Bağı Artmıştır	2.90	1.19
	Yapı Yakın Çevresindeki Dinlenme Alanları Yeterlidir	2.67	1.12
	Restorasyon Sonrası Yapı ve Yakın Çevre Kullanımını Artmıştır	3.11	1.18
	Yapıda Satışı Yapılan Ürünler Yakın Çevre Kullanımını Artırmıştır	3.12	1.06

Anket soru ve ifadelerine verilen cevapların ortalama değerinin 2.96 olması yapının çevresel performansının olumsuz olduğu değerlendirilmesinin yapılmasına olanak sağlamaktadır.

İşlevsel Performans Analiz ve Değerlendirmesi

Aydın ve Okuyucu (2009) tarihi bir eseri kullanmadan durağan bir müzecilik anlayışıyla korumak yerine işlev verilerek aktif bir şekilde korumanın daha doğru bir yöntem olduğunu belirtmişlerdir (Aydın ve Okuyucu, 2009). Altınoluk (1998) tarihi bir yapının yeniden işlevlendirilirken yapı/işlev performansının optimum seviyede olması için yapının mekânsal hacim boyutu, iç mekanların arasındaki sirkülasyon ve yapının bulunduğu konum gibi birçok kritere dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Altınoluk, 1998). İşlevsel performansı performans analiz kriterlerinin en önemlilerinden biri olarak gören Lutzkendorf vd. (2005) bu performans analizini yaparken, mekânsal ve kullanıcı yaşamına uygunluk, yapının bulunduğu çevre ve yapının iç mekân esnekliği gibi değerlerin incelenmesi gerektiğini belirtmiştir (Lutzkendorf vd., 2005). Bu çalışmanın konusunu oluşturan Kırkkâşık Bedesteni'nin işlevsel boyutta incelemesi yapılırken yapının iç mekânların boyut elverişliliği, mekanlar arası sirkülasyon ve bölgesel ihtiyaç gibi kriterler katılımcıların vermiş olduğu cevaplara göre değerlendirilecektir.

Anketin yapıya verilen işlev ve yapı iç mekân uyumunun araştırıldığı bölümde "*Yapının mevcut işleviyle kullanımı yapı kullanımını artırmıştır*", "*Yapı yenilenirken yapılan değişiklikler yeterlidir*" ve "*Yapının işlevinde mekânsal olarak bir eksiklik yoktur*" ifadelerine verilen cevapların ortalamasının $\bar{x} < 3.40$ olması yapı iç mekan ve işlev uyumunun yetersiz olduğunu göstermektedir.

Yapıya verilen işlevin bulunduğu mekanla uyumunun araştırıldığı bölümde "*Yapının işlevi bölgedeki bir eksikliği tamamlamaktadır*" ve "*Yapı kentin ticari ağına katkı sağlar*" ifadelerine verilen cevapların ortalamasının $\bar{x} < 3.40$ olması yapıya verilen işlevin bulunduğu konuma uygun olmadığı ve verilen işlevin ticari bir işlev olmasına rağmen kentin ticari ağına kendine yer bulamadığı değerlendirilmesi yapılabilmektedir. Bunun yanı sıra yapıya verilen el sanatları işlevinin genel anlamda turistlere yönelik olmasına rağmen "*Yapı işlevi dolayısıyla turist çekmektedir*" ifadesine verilen cevapların ortalamasının $\bar{x} = 3.32$ olması yapıya verilen işlevin asıl amacını yerine getiremediği değerlendirilmektedir (Bkz. Tablo 9)

Tablo 9. Yapının işlevsel performans analizi

Anket İfadeleri	\bar{x}	S
Yapının Mevcut İşleviyle Kullanımı Yapı Kullanımını Artırmıştır	2.68	1.57
Yapının İşlevinde Mekânsal Olarak Bir Eksiklik Yoktur	3.17	1.67
Yapının İşlevi Bölgedeki Bir Eksikliği Tamamlamaktadır	3.24	1.53
Yapı İşlevi Dolayısıyla Turist Çekmektedir	3.32	1.57
Yapı Kentin Ticari Ağına Katkı Sağlar	3.25	1.54
Yapı Yenilenirken Yapılan Değişiklikler Yeterlidir	2.38	1.57

Teknik Performans Analiz ve Değerlendirmesi

Karagöç (2001) bir yapının sürdürülebilirliğini araştırırken yapının teknik performansının incelenmesinde yapısal elemanların üzerine düşen görevleri ne ölçüde yerine getirebildiklerini tespit etmek olarak açıklamaktadır (Karagöç, 2001). Lutzkendorf vd. (2005) ise bir yapının teknik performansını incelerken yapının dayanıklılığı, yangın direnci ve ses ve ısı yalıtımı gibi teknik kriterleri üzerinden değerlendirmektedir (Lutzkendorf vd, 2005). Bu çalışmanın konusunu oluşturan Kırkkâşık Bedesteni'nin teknik boyutta incelemesi yapılırken yapının yapay ve doğal havalandırması, yapay ve doğal aydınlatması, yangın güvenliği ve ısıtma soğutma sistemi gibi kriterler katılımcıların vermiş olduğu cevaplara göre değerlendirilecektir.

Yapının teknik performansının belirlenmesi için katılımcılara yöneltilen anket bölümünde verilen tüm cevapların ortalamasının $\bar{x} < 3.40$ olması yapının teknik performansının verilen işleve uygun olmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra yapılan gözlemler sonucunda yapı iç mekanı için ısıtma-soğutma, yapay havalandırma gibi hiçbir önlemin alınmamış olması katılımcıların verdiği cevapları onaylar niteliktedir göstermektedir (Bkz. Tablo 10).

Tablo 10 Yapının teknik performans analizi

Anket İfadeleri	\bar{x}	S
Yapının Havalandırma Sistemi Yeterlidir	2.79	1.13
Yapının Doğal Aydınlatması Yeterlidir	3.07	1.16
Yapının Yapay Aydınlatması Yeterlidir	2.96	1.12
Yapının Yangın Güvenlik Sistemi Yeterlidir	2.75	1.12
Yapının Isıtma Soğutma Sistemi Yeterlidir	2.65	1.10

Kültürel Algı Performans Analiz ve Değerlendirmesi

Karagöç (2001) kültürel algı performansını, tarihi bir yapıya yeni işlev verildikten sonraki ve işlev değişikliğinden önceki şeklinin yapının kullanıcıların zihinlerindeki uyumun araştırıldığı performans boyutu şeklinde açıklamıştır (Karagöç, 2001). Yıldız ve Asatekin (2016) kültürel algı performansının optimum seviyede olmasını yapıya verilen işlevin kullanıcıların zihinlerindeki anıtsal yapı özelliğine zarar vermemesi gerektiğine bağlamaktadır (Yıldız ve Asatekin, 2016). Çoban (2019) bir yapının kültürel algı performansının incelenmesinde yapının kullanıcıların hafızasındaki simge niteliği, kültürel ve tarihi özelliklerinin korunması ve verilen işlevin yapının gerçek işlevinin izlerine zarar vermemesi gibi kriterlere dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Çoban, 2019). Bu çalışmanın konusunu oluşturan Kırkkasık Bedesteni'nin kültürel algı boyutunda incelemesi yapılırken yapıya verilen işlevin gerçek işlevine ve yapının kullanıcıların hafızasındaki anıtsallığına zarar verip vermediği gibi kriterlere dikkat edilmiştir.

Kırkkasık Bedesteni'ne verilen el sanatları çarşısı işlevinin yapının halkın hafızasındaki anıtsal özelliklerine zarar verip vermediğinin belirlendiği bölümde katılımcıların yapının tanıtım şekline $\bar{x}=3.63$ 'lük oranla en fazla "Bu yapıyı Ulu Camii'nin yanındaki bedesten olarak tanıtıyorum" ifadesi ve ikinci olarak $\bar{x}=3.43$ 'lük ortalamayla "Bu yapıyı Kırkkasık Bedesteni olarak tanıtıyorum" ifadelerinin işaretlenmesi yapıya verilen işlevin yapının halkın hafızasındaki anıtsallığına zarar vermediğini göstermektedir. Ancak Kırkkasık Bedesteni ismi halkın hafızasındaki yerini korumasına rağmen katılımcıların "Yapının tarihsel geçmişini biliyor musunuz" sorusuna verdikleri cevapların ortalamasının $\bar{x}=3.04$ olması halkın yapının tarihsel geçmişini yeterince bilmediğini göstermektedir (Bkz. Tablo 11)

Tablo 11 Yapının kültürel algı performans analizi

Anket Soru ve İfadeleri	\bar{x}	S
Bu Yapıyı Kırkkasık Bedesteni Olarak Tanıtıyorum	3.43	1.72
Bu Yapıyı El Sanatları Çarşısı Olarak Tanıtıyorum	2.43	1.46
Bu Yapıyı Ulu Camii'nin Yanındaki Bedesten Olarak Tanıtıyorum	3.63	1.60
Yapının El Sanatları Çarşısı Olarak Kullanımı Eski Halini Unutturmuştur	2.47	1.61
Yapının Tarihsel Geçmişini Biliyor Musunuz?	3.04	1.69

3.SONUÇ

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Kırkkasık Bedesteni Mersin iline bağlı olan Tarsus ilçesinde bulunmaktadır. Bu ilçe tarihin en eski yerleşim yerlerinden biri olup Osmanlı'nın son dönemlerine kadar günümüzde Çukurova olarak bilinen Ovalık Kilikya bölgesinin ticari yönden en değerli yerleşim alanlarından biriydi. Osmanlı döneminde sadece önemli ticaret kentlerinde inşa edilen bedesten yapılarından birinin burada inşa edilmiş olması bu durumu destekler niteliktedir. Kırkkasık Bedesteni yapıldığı dönemde Osmanlı'nın diğer ticaret kentlerindeki bedestenler gibi ticaret alanlarının merkezinde olup önemli bir ticaret yapısı

olmasına rağmen daha sonraki dönemlerde bedesten işlevinin modern dünyaya uyum sağlamamaya başlamasıyla eski değerini kaybetmiştir.

Kırkkaşık Bedesteni eski ticari işlevini kaybetmiş olmasından dolayı modern yapıli çevrede kendine yeniden yer bulabilmesi için Tarsus Belediyesi tarafından 2004 yılında restore edilmeye başlanmış olup 2007 yılında el sanatları çarşısı olarak işlevlendirilmiş olup yeniden kullanıma açılmıştır.

Bu çalışmada Kırkkaşık Bedesteni'nin gerçek işlevi dışında verilen işlevle uyumu kullanım süresinde değerlendirme kriterleri (çevresel performans, işlevsel performans, teknik performans ve kültürel algı performansı) bağlamında yapının kullanıcılarına yönlendirilen anket soru ve ifadelerine verilen cevapların yanı sıra yapılan gözlemler sonucunda değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda verilen işlevin yapı sürdürülebilirliğine olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğu belirlenmiştir.

Verilen İşlevin Yapı Sürdürülebilirliğine Olumlu Etkileri:

- Toplu taşıma duraklarının yapıya yakın ve yeterli seviyede olması yapı ulaşılabilirliğini kolaylaştırmaktadır
- El sanatları işlevinin yapının halkın hafızasındaki tarihsel yapı özelliğine zarar vermemesi

Verilen İşlevin Yapı Sürdürülebilirliğine Olumsuz Etkileri:

- Yaya ve özel araçla ulaşımın yanı sıra otopark sayısının yetersiz olması yapı ulaşılabilirliğini zorlaştırmaktadır.
- Yapı tarihi kimliğine rağmen kentsel bir odak noktası olarak halkın hafızasında yer edinmemiştir.
- Yapıya verilen işlev, yapının kentin ticaret merkezinde ve önemli yapılara yakın olmasına rağmen kentsel bir mekân durumuna getirememiştir.
- Yapıya verilen işlev yapı kullanımına önemli derecede bir etki sağlamamasının yanı sıra yapıya kentin ticaret alanında kendine önemli bir yer bulmasına da yeterli katkıyı sağlayamamıştır
- Yapıdaki mekanlar, verilen işlevin gerekliliklerini yerine getirememektedir.
- Yapıya verilen işlev halkın hafızasında kendine yer bulamamıştır.

Yapılan bu çalışma ile işlevini kaybetmiş Kırkkaşık Bedesteni'ne verilen el sanatları çarşısı işlevinin yapının sürdürülebilirliğine olan etkileri tespit edilmiştir.Yapılan tespitler sonucunda bedestene verilen işlevin kent, kentli ve yapı için amaçlanan hedeflere ulaşamadığı değerlendirilmiştir. Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi genelinde düşünülebilecek Kırkkaşık Bedesteni özelinde şu şekilde öneriler sunulabilmektedir:

- Bedestene yeni işlev verilirken ve restorasyonu yapılırken tekil olarak değil çevresiyle beraber düşünülmesi gerekmektedir. Bu durum gerçekleştirildiğinde trafik yoğunluğunun azaltılabilmesi için yeni önlemler alınabilecek, bedesteni'nin peyzaj alanlarıyla olan ilişkisi güçlendirilebilecektir.
- Verilen işlev sadece yapı özelinde değil bulunduğu bölge ve kent düşünülerek işlev verilmelidir. Bu durum ticaret yapılarına el sanatları çarşısı işlevi verilir basmakalıp fikrinden uzaklaşılabilmeyi sağlayabilecektir.
- Kırkkaşık Bedesteni'ne verilen işlev sonucunda satışı yapılan ürünler genel anlamda turistlere yönelik olup bu durum yerel halkın yapıyı kullanışı yeteri kadar etki etmemektedir. Bundan dolayı işlev verilirken halkın sosyo-ekonomik, kültürel ve genel ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Yeni işlev verilirken sadece yapının genel fiziki durumu değil, havalandırma, aydınlatma ve ısıtma/soğutma gibi teknik özelliklerine de dikkat edilmelidir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda kamuya açık bir işlevde olan Kırkkaşık Bedesteni'nin mevcut havalandırma, ısıtma/soğutma ve aydınlatma gibi teknik sorunlarının ortadan kalkmasını sağlayacaktır.

Not: Bu çalışma; Ruşen ERGÜN tarafından yazılan "TARİHİ TARSUS KIRKKAŞIK BEDESTENİ'NİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

4. KAYNAKÇA

- Adıbelli, H., Durgun, N. (2007). *Dünden bugüne Tarsus*. Adana, Türkiye: Berdan Yayınevi.
- Akgündüz, A., Baş, Y., Kaşıkçı, O., Tekin, R. (1993). *Arşiv belgeleri ışığında Tarsus tarihi ve Eshab-ı Kehf*. İstanbul, Türkiye: Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.
- Altınoluk, Ü. (1998). *Binaların Yeniden Kullanımı*. İstanbul, Türkiye: YEM Yayınları.
- Aydın, D., Okuyucu, Ş.E. (2009). Yeniden kullanıma adaptasyon ve sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında Afyonkarahisar millet hamamının değerlendirilmesi, *Megaron* (4)1, 35-44.
- Aydın, D. Ve Uysal, M. (2009). Mimari program verilerinin mekân performansının değerlendirilmesi yoluyla belirlenmesi: Eğitim fakültesi örneği. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 25 (1-2), 1-23.
- Bilgili, A.S. (1994). *XVI. Yüzyılda Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri* (Varsaklar). (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul, Türkiye: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Cezar, M. (1985). *Tipik yapılarıyla Osmanlı şehirciliğinde çarşı ve klasik dönem imar sistemi*. İstanbul, Türkiye: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.
- Çelebi, E. (2015). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Haz.: Seyit Ali Kahraman. Website: <https://www.pdfdrive1.com/g%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCz-t%C3%BCrk%C3%A7esi-ile-evliya-%C3%87elebi-seyahatnamesi-e54529774.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)
- Çoban, G. (2019). *Yeniden işlevlendirilmiş yapılarda sürdürülebilirlik: Afyonkarahisar tarihi kent merkezinde üç yapı değerlendirmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara, Türkiye: Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Eyice, S. (1992). Bedesten. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (Cilt:5, ss.302-311). Website: <https://islamansiklopedisi.org.tr/bedesten> (Erişim Tarihi: 08.11.2019)
- Eymen, U.E. (2007). *SPSS 15.0 veri analiz yöntemleri* (PDF Belgesi). Website: <https://tr.pdfdrive.com/u-erman-eymen-spss-150-ile-veri-analiz-y%C3%B6ntemleri-e14729142.html> (Erişim Tarihi: 15.04.2020)
- Hasol, D. (1979). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü*. İstanbul, Türkiye: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- İnalçık, H. (1980). The hub of the city: bedestan of İstanbul, *International Journal of Turkish Studies*, (1), 1-17.
- İnan, K. (1996). Bedestenlerin Türk ticari mimarisindeki yeri ve Trabzon Bedesteni, *Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, sayı:7, 119-133.
- Karagenc, O., (2001). *Toplu Konut Alanlarında Simgesel Performansa Yönelik Kullanım Sonrası Değerlendirme Modeli*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul, Türkiye: İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Lutzkendorf, T., Speer, T., Szigetti, F., Davis, G., Roux, P.C., Kato, A., vd. (2005) *A Comparison Of International Classifications For Performance Requirements And Building Performance Categories Used In Evaluation Methods*. CIB 2005 Helsinki Symposium Helsinki, Finland.
- Özbay, H. (1988). *Koruma kavramı üzerine*. Mimarlık Dergisi, 26(1).
- Preiser, W. F. E., Schramm, U. (2005). *A Conceptual Framework For Building Performance Evaluation*. W. F. E. PREISER, C. J. VISCHER (Edt.), *Assessing Building Performance* içinde (ss. 15-26). Elsevier Buterworth, Heinemann. Website: http://www.gci.org.uk/Documents/architecture-ebook-assessing-building-performance_.pdf (Erişim Tarihi: 11.02.2020)
- Rother, L. (1971). *Die Städte der Çukurova: Adana-Mersin-Tarsus. Ein Beitrag zum Gestalt-, Struktur- und Funktionswandel türkischer Städte*. Tübingen, Im Selbstverlag des Geographischen Instituts der Universität.

- Tarsus Belediyesi E- İmar Bölümü (2020). Website:
<http://ebldy.tarsus.bel.tr/imardurumu/imar.aspx?parselid=41297> (Erişim Tarihi: 13.02.2020)
- Torun, E. (2014). *Tarsus'un tarihi-kültürel coğrafya araştırmaları ve turizm potansiyeli*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde, Türkiye: Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Wilkinson, S.J., And Reed, R.G. (2008). *The business case for incorporating sustainability in office buildings: The adaptive reuse of existing buildings*. 14th Annual Pacific Rim Real Estate Conference 2008, Kuala Lumpur: Malaysia.
- Yaldız, E. (2013). Anıtsal yapıların kullanım sürecinde değerlendirilmesine bir model önerisi (Yayınlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yaldız, E., Asatekin, G. (2016). Anıtsal yapıların kullanım sürecinde değerlendirilmesine yönelik bir model önerisi. *METU JFA Dergisi*, 33(2), 161-182.
Doi:10.4305/METU.JFA.2016.2.3
- ZOROĞLU, L. (1995). *Tarsus tarihi ve tarihsel anıtları*. Adana, Türkiye: Kemal Matbaası.

İnternet Kaynakları

- Hikmet Öz Arşivi. Website:
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10153856273822840&set=gm.1746526718909053&type=3&theater> (Erişim Tarihi: 25.03.2020)
- URL-1: https://3.bp.blogspot.com/-EcKSPmif8LQ/XGGS0p0qXpI/AAAAAAAAAwMQ/LSHkS0CKgL8eLg_yqMEiT1l1cjxTsOdiQLcBGAs/s1600/tarsus_mersin.jpg (Erişim Tarihi:23.22.2019)
- URL-2: <http://www.yayindakiler.com/il/mersin/mersin-gezilecek-yerler/mersin-sehir/detay/kirkkasik-bedesteni> (Erişim Tarihi:13.10.2019)